

N.F.S. Grundtvigs tale ved elevsamling på Marielyst Højskole

Taler

Nikolai Frederik Severin
Grundtvig
Forfatter, teolog, digter

Dato

5. november 1867

Sted

Marielyst Højskole

Hvad Solen er for det sorte Muld,

Er sand Oplysning for Muldets Frænde.

Disse Ord, hvormed vor ældste Højskole-Sang begynder, er en saa almindelig Sætning til Oplysningens Priis, at [de] let kan faae almindeligt Bifald, uden at man derfor bliver mindre uenig om den sande Oplysning i sig selv, naar Spørgsmaalet bliver enten om hvori den sande Oplysning bestaaer, eller hvorved den forplantes og udbredes.

Saasnaart man derfor hører, hvad der er Løsenet paa den folkelige Højskole hos os, at det er (*variant*: ene er ved) Ordet, som det findes i Folkemunde og lyder derfra at sand Oplysning kan opstaae, forplantes og udbredes, da raaber alle den gamle Skoles Mestere, Svende og Dreng, [det] er om ikke umuelig, saa dog aldeles unyttig og ufrugtbar for det virkelige Liv, og det nytter ikke, at vi anstrænger os for med klare Ord at bevise, at det lydelige Ord netop er det eneste Middel, hvormed det kan virkes til Oplysning af det virkelige Menneske-Liv, thi det kommer da for en Dag, at det slet ikke er det virkelige Menneske-Liv man vil have oplyst til frugtbar Brug, men at det kun er de døde Ting og Dyr-Livet med deres Brug man ønsker oplyst, og paastaaer, ene med Skole-Bøger, som, ved Hjælp af Haand og Mund læres udenad paa Fingre, de[t] lader sig grundig og klarlig oplyse; og der bliver da Intet tilbage for vor folkelige Højskole end en levende Iværksættelse af sine Paastande om Oplysningen af Menneske-Livet, der maa gjøre deres Sandhed indlysende for alle levende Mennesker. Denne levende Iværksættelse er de[t] da ogsaa vi har begyndt baade her paa Marielyst og trindt i Landet, hvor der reises Højskoler i samme Aand og Retning, og her maa det da komme for en Dag, baade at det lydelige Ord paa

Modersmaalet er det bedste Middel til at give Oplysning om alle muelige Ting, og at Ordet er det eneste Redskab, hvormed man kan oplyse Menneske-Livet i alle sine Retninger og forhold og da i det Hele i sine tre Grund-Forhold: til det Guddommelige i Kirken, til det Borgerlige i Staten og til sig selv i sin aandelige og hjertelige Fylde i Skolen.

Ja, naar vi tænker os om, mine unge Venner, da veed vi alle at vi, som Mennesker har et saadant tredobbelt Forhold og at det er Livet, hvori Dyrene ikke kan tage Deel, Livet i Kirken, i Staten eller Samfundet og i Skolen, og at saasnart vi begynder at tale da begynder vi Livet i Skolen, saa hvad der gjør Forskiellen i menneskelig Oplysning, er kun om Skole-Livet skal afbrydes saasnart man har lært at forstaae og bruge Ordene paa Modersmaalet om de herlige Ting og de daglige Forretninger, eller fortsættes, til vi lærer at tale tydelig paa vort Modersmaal om alt Menneskeligt, som det har Ord [til at ud]trykke.

Og see, m. V. Grunden til, at der oprettes folkelige Høiskoler, det er da, at hidtil den største Deel af Ungdommen, baade Mand folk og Kvindfolk, kom til at fattes Oplysning om alt Menneskeligt, som det fandtes og hørdes i deres Hjem, da de dog alle, saavidt mueligt, skulde være bekiendt med hele Menneske-Livet, som det kan og skal føres paa Jorden, da de ellers umuelig kan fyldestgjøre dette Livs Krav til den enten i forhold til Tid eller Evighed, hverken i Henseende til Gud, til Næsten, eller deres eget Inderste.

Ligesom vi nu alle veed, at Menneske-Livets kirkelige Forhold til Gud kan enten være lovmæssig eller evangelisk, saaledes kan det samme være Tilfældet med vort Forhold til Folket og Staten og med Forholdet til vort eget Inderste, thi vi skylder saaledes Folket at tale dets Sprog, og Fæderlandet at forsvare dets Grændser og lyde dets Love, men vi har ogsaa Krav paa at understøttes af hele Folket til fri og rolig Nydelse af alle vore menneskelige og borgerlige Rettigheder, og i Henseende til vort eget Inderste har vi ikke blot den Skyldighed at høre og at lyde Samvittighedens Stemme, men vi har ogsaa Trang til at finde et godt Haab i vor Sjæl, som lover os Opfyldelsen af vore kiæreste Ønsker til en varig og fornøielig Glæde. At nu vore folkelige Høiskoler med det levende Ord ene er skikkede til at skaffe os et evangelisk og glædeligt Forhold i alle Retninger, det maa nu snart blive soleklart, thi Modstanderne oprette nu ogsaa nye Skoler enten under samme Navn som vi eller dog med samme Øiemed, til at give Ungdommen den Livs-Oplysning, den hidtil fattedes, saa maa alle see, den bliver ved at fattes, hvor man vil oplyse Livet med Bøger og

andre døde Ting, og at hvad der skal kunne skabe Fred og Haab og Glæde, det maa først og fremmest selv være levende, fredeligt, lyst og glad.

Dette er da ogsaa hvad der først møder Ungdommen paa vore Høiskoler: en venlig, lys og glædelig Tale og Sang paa Modersmaalet om den Danske Folkelighed forud og nu, som den viste sig i sine bedste Venner, og om gamle Danmarks, vort elskede Fædernelands Skæbne fra Tid til Tid og fra Slægt til Slægt, og at det danske Folkeliv saaledes i sin yndigste Skikkelse maa have mødt og tiltalt og maa igien møde og tiltale Ungdommen her paa Marielyst, det er naturligvis mit og vort fælles Ønske og Haab, som mægtig styrkes ved den Kiendsgierning, at her iaar er flere Ungkarle, som alt var her ifjor, og som da vist baade selv maa have følt sig her glædelig tiltalte af det Danske Folkeliv og gierne aflægge Vidnesbyrd derom for de Nykomne.

At nu vort Danske Folks Modersmaal er fortrinlig skikket til saaledes at tiltale Ungdommen, det har sin gode Grund i gamle Danmarks Beliggenhed, som deiligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa, og i Danmarks mageløs gode Lykke, thi det er Folkets og Fædernelandets Natur og Historie, Modersmaalet skal oplyse, kun afhænger det aabenbar af Folkets og Fædernelandets Vilkaar og Skæbne, hvor jævn og glædelig deres Oplysning skal kunne være.

Ja, selv hvad Lykke et Folk skal kunne eftertrægte og ved Lysets Hjælp vente at naae, beroer paa, hvad Lykke, det har havt i sin gamle Guld-Alder, thi ligesom den græder ei for Guld, som aldrig Guld eiede, saaledes trægter heller Ingen efter finere Guld eller bedre Lykke, end han kiender noget til af Erfaring, saa det er kun Dannemænd og Dannekvinder der i Oldtiden frydede sig ved en mageløs Guldalder og Fredegods-Tid, der kan trægte efter en ligedan i Fremtiden og vente ved Himlens Gunst og ved Jordens Frugtbarhed at opnaae. Derfor er der ei heller paa hele Jordkloden, noget Land, uden gamle Danmark, deiligst Vang og Vænge, hvor giennem hele dette Aarhundrede Savnet af Fredegods-Tiden har været saa høirøstet, eller hvor Skjaldene saa eensstemmig har spaaet Folket Opdagelse paany af den tabte Grotte-Kværn, hvorpaa der lod sig male Guld og Fred, og alt [hvad] Kongen og Folket, som i Kiærlighed gjorde eet, kaldte Rigets Lykke.

Ja, naar Oplysningen skal bidrage til at gjøre et Folk lykkeligt da maa Lykken gaae forud for Forstanden og for saa vidt, som Ordsproget siger, være bedre end den; thi Lykken kan Forstanden jo ikke skabe, men kun oplyse, og skiøndt den

tillige paa vore folkelige Høiskoler viser Veien dertil i Fremtiden, saa kan den det dog kun, naar den i Fortiden har fundet samme Lykke over Folket og Landet og har opdaget under hvilke Omstændigheder Lykken [kom] og svandt, saa det lader sig oplyse, hvordan Folket kan blive modtagelig for sin Lykke og vogte sig for atter at forspilde den, som altid skeer, ved at nedsynke i Dorskhed eller ved at ville være noget andet, end Folket fra Roden af er skabt og skicket til. Saafremt det derfor kan lykkes paa vore Høiskoler at vække det Danske Folk til at komme sig selv ihu og hævde med Fæderneland og Modersmaal alt det ægte Danske hos sig, da vil Oplysningen gjøre det lykkeligt.

b.

(Efter Dansk Folketidende.)

Efter sangen »Hvad Solskin er for det sorte Muld« rejste Grundtvig sig og talte først et par ord over ordsproget: »Tiden gaar, og vi gaar med«, som han ogsaa fandt, slog til, naar han saa paa skolen, og særlig »paa det ny Hus, hvori vi var samlede«, hvorpaa han fortsatte saaledes:

Hvad Solskin er for det sorte Muld,

Er sand Oplysning for Muldets Frænde.

Med disse Ord begynder vor ældste Skolesang, og der er vist ingen Skolemester saa bagvendt at ville indvende Noget mod Oplysningens Lighed med Solen, men saasart man i den gamle Skole hører, enten at paa vor folkelige Højskole skal Oplysningen ikke udspringe af Skriverfingrene, men af Folkemunden, eller at vi ingenlunde søge Oplysningens Lighed med Solen i dens Soleklarhed, men i dens Solvarme, som avler Frugtbarhed, saavidt kun Livslyset naaer, da enten brister den i Latter eller fnyser over den Mørkets Aand, der nuomstunder vover at te sig som en Lysets Engel.

Dette kan og skal vi imidlertid betragte med al Rolighed, fordi den folkelige Oplysning slet ikke er skabt til at trættes om eller trættes og tvistes med, men til i Lys og Løn at te sig som en virkelig Livs-Oplysning, der hævder og ærer sig selv

ved de velgjørende Virkninger og den glædelige Stemning, den fræmbringer hos Folket.

Vi trættes derfor med Ingen om vor folkelige Oplysnings Sandhed og Værd, men sætter den trøstig i Værk, og vi maa derved snart vinde en afgjørende Sejr, thi Modstanderne nødes nu til at oprette Højskoler for virkelig Livsoplysning, og, da de dog hverken har Lys til Vejledning eller Livskraft til Livsgjæningen, saa vil Alt hvad de udretter blive et Mørkets Værk af deres Dødbider-Konst. Vel er det nemlig i Danmark altid samme Folks Tungemaal, man maa bruge, og samme Folks Liv, man maa pege paa, men det er dog kun i døde Toner, Modstanderne kan stamme paa Modersmaalet, og kun fra den blinde Side, de kan pege paa det danske Folk. Man maa nemlig være besjælet af Folkeanden, og Modersmaalet maa have fundet levende Gjenlyd i Hjertet, naar man skal kunne betragte det danske Folkeliv nu og herefter fra sin lyse Side, som kun er den, der vender til den fjerne hartad glemte Fortid i Skjolds og Haddings, Frode-Fredegoods og Rolf Krakes fjerne Dage. Hvor fortroligt nemlig end vort bløde Modersmaal fra Vuggen af har været med den trøstelige Sandhed, at Himlen lader Naade gaa for Ret hos sine arveløse Frænder paa Jorden, saa var det dog kun i den enkelte Synders sønderknuste Hjerte, dette Evangelium alt i et Aartusinde fandt Gjenlyd paa Marken, men det var først paa den folkelige Højskole, vi vovede at give Kirkens Evangelium Anvendelse paa Folket og Bavne-Blus paa Højskolen, saa det sees, at Folkestillingen ikke blot har givet Værnepligt, Skattepligt til Stat og Kommune, Toldepligt og Tiendepligt osv., og ej blot til fattig Gjengjæld Borgerret, Pløjeret, Høsteret, Højesteret og Valgret, men ogsaa Odels og Arve-Ret til Danmark dejligst Vang og Vænge og til Lykken, der med Sol og Maane og alle Stjerner spejler sig i Bølgen blaa, saa det er ikke blot Krigen med Tyskland baade om Sjæl og Krop, men ogsaa Dannebrog med Heltemodet og Sejren, der gik i Arv fra det gamle Aartusinde til det ny, fra Skjold til Tordenskjold, til Villemoes og Suenson.

Ja, mine venner, det er en Fornøjelse at oplyse Lykken i de forrige Dage, men det skal ogsaa trøste os under Betragtningen af Nytaars Nyet, thi som Ordsproget lyder: »der vælger Vand, som været haver«, saaledes er Folkelykken paa Idræts-Himlen sit eget Forvarsel, og kun forgjæves vilde selv en Shakespeare have spaaet et Folk Danmarks Lykke, der ikke alt i Oldtiden saae den skinne paa Amlets, Vermunds og Uffes Skjolde.

Derefter talte pastor P. A. Fenger over et af Peder Laales ordsprog, som paa nutidsdansk lyder: »End lever den Gamle, mens Gud vil«. Taleren lod udsagnet gælde om gamle Grundtvig, som lykkeligvis endnu levede. Derefter tog Grundtvig atter ordet og sagde (iflg. Dansk Folketidende), at

»han kunde ganske vist sige ja til Alt, hvad hans Ven nylig havde sagt, men der var en Gammel, paa hvem han troede, Ordsproget ganske særdeles passede. Det var gamle Danmark og det danske Folk, som han var overbevist om skulde leve til Verdens Ende, og hans Sikkerhed i saa Henseende beroede paa den Kjendsgjerning, at den danske Folkelighed i vore Dage var staaet op fra de Døde i den unge Slægt, som havde optaget Arven fra Fædrene. I saa Henseende lignede det danske Folk Vorherres eget Folk, med hvilket det ogsaa havde det tilfælles, at Ret og Fred og Glæde var, hvad dets Hjerte begjærede, og den hjertelige Oplysning af Folkeligheden, det var, hvad Højskolen skulde bringe. Han var da ogsaa vis paa, at de gamle Elever, som havde været her før, og som nu kom igjen, havde her modtaget et hjerteligt og venligt Indtryk af Folkeligheden, som han haabede, de vilde give Vidnesbyrd for de nye.«

Kilde

Grundtvig, N.F.S. (1956). Taler paa Marielyst Højskole 1856-1871 (red. Steen Johansen). København. Nordisk Forlag. S. 88-94

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Højskolebevægelsen, Åbningstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/grundtvigs-tale-til-elever-og-undervisere-ved-elevsamling-paa-marielyst-hoejskole-vinterskolens-aabning-1867>